

4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, NN 40-44, ст.356. 5. Цивільний кодекс Української РСР від 18.07.1963 р.(втратив чинність). 6. Генкин Д.М. Значение применения института юридической личности во внутреннем и внешнем товарообороте в СССР. Сборник научных трудов Московского института народного хозяйства им.Г.В.Плеханова. – М., 1955, вып. IX. – С. 3-36. 7. Братусь С.Н. Юридические лица в советском гражданском праве (понятие, виды, государственные юридические лица). – М.: Юрид.-ое изд-во Мин-ва юстиции СССР, 1947. – 364с. 8. Емельянов В.П. Гражданское право Украины. Практическое пособие. Изд. 2-е, испр. и доп. – Х., НПКФ "Консум", 1996. – 236с. 9. Суханов Е. Система юридических лиц // Советское государство и право, 1991, № 11. – С.42-47. 10. Гражданское и торговое право капиталистических государств: Учебник/ Отв. ред. Е.А.Васильев. – М.: "Международные отношения", 1993. – 560 с. 11. Борисова В.І. Юридична особа як суб'єкт цивільних

правовідносин // Цивільне право України: Підручник.: У 2 т. Т.1. / Борисова В.І. (кер авт кол.), Баранова Л.М., Жилінкова І.В. та ін.; За заг. Ред. В.І.Борисової, І.В. Спасиво-Фатеевої, В.Л.Яроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Т.1. – с. 111-159. 12. Гражданское право России. Курс лекций. Часть первая/ Под ред. О.Н.Садикова. – М.: Юрид. лит-ра, 1996. – 304 с. 13. Грешников И.П. Субъекты гражданского права: юридическое лицо в праве и законодательстве. – СПб.: Издательство "Юридический центр Пресс", 2002. – 331 с. 14. Басин Ю.Г. Юридические лица по гражданскому законодательству Республики Казахстан: Учеб. пособие. – Алматы, 1996. –158 с. 15. Довгерт А. Проблемы кодификации гражданского (частного) права в Украине // Українське право. – 1998. – число 1. – С. 39-50. 16. Кравчук В.М. Соціально-правова природа юридичної особи. Дис. на здоб.к.ю.н. – Львів 2000. 17. Козлова Н.В. Правосуб'єктність юридического лица. – М.: Статут, 2005. – 476 с.

Надійшла до редколегії 20.05.10

Л. Рабчинська, асп.

БУДІВЛІ І СПОРУДИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ

Автором статті розглянуто поняття "будівля" та "споруда", а також їх основні ознаки як об'єктів, що використовуються у сфері господарювання.

Автором статті розглядається поняття "дом" і "сооружение", а також їх основні ознаки як об'єктів, які використовуються у сфері господарювання.

The author of the article considered definitions "building" and "structure", as well as their basic symptom, as objects that are in commercial uses.

Ключові слова: будівля, споруда.

Ключевые слова: дом, сооружение.

Key words: building, structure.

Перед тим, як зосередитись на аналізі визначення "будівлі", "споруди" та їх частин, варто вказати, що доцільність існування будь-яких визначень є далеко не аксіомою у юридичній науці. Питання необхідності правових дефініцій неодноразово обговорювалось в юридичній літературі. Зокрема, В.М.Баранов, вважає, що сучасному українському законодавству гостро не вистачає нормативних дефініцій. На думку науковця, дефініцій ніколи не буває багато і не може бути надміру в принципі [1].

Протилежної точки зору дотримується А.А. Козловський. Він вважає, що нормативні дефініції вихолощують право, а тому замість однобоких, недосконалих, завжди приречених на відставання від реального життя законодавчих дефініцій необхідно застосовувати правові поняття як незмірно адекватніші явища щодо правової дійсності [4].

Ми вважаємо, що нормативна дефініція має існувати у випадку, коли в ній є нагальна практична необхідність. Разом з тим необхідно пам'ятати, що підґрунтя для нормативних дефініцій має створювати саме правова доктрина.

Визначення поняття "будівля" та "споруда" знайшло закріплення як на доктринальному, так і на законодавчому рівні.

Так, на думку І.Д.Кузьміної під будівлями розуміють будівельні системи, що стоять на несучих чи захисних конструкціях та утворюють наземний замкнений об'єм, який призначений для проживання чи перебування людей в залежності від функціонального призначення, а також для виконання виробничих процесів [6]. Спорудами, на її думку, є інженерно-будівельний об'єм для забезпечення технічних функцій (колодязі, трубопроводи, мережі каналізації, тепlopостачання, електропостачання, газифікації, під'їзні шляхи тощо) [6]. Проте необхідно звернути увагу, що, зазвичай, поняття "споруда" в юридичній літературі визначається шляхом перерахування відповідних об'єктів, не вдаючись до формування конкретної дефініції [3, 7].

В одному із сучасних підручників Російської Федерації стосовно різниці між поняттями "будівля" та "споруда" зазначено наступне: "Відповідь на питання, в чому полягає різниця між будівлею та спорудою, Цивіль-

ний кодекс не містить (як, до речі, і Цивільний кодекс України та Господарський кодекс України – Л. Рабчинська). Однак, виходячи із загальноживаного значення цих слів, можна зробити висновок, що будівля призначена для постійного знаходження в ній людей з метою проживання чи роботи, споруда ж слугує виключно технічним цілям, а люди в ній знаходяться тимчасово" [3].

В літературі також висловлюється думка, що спроба дати юридичні дефініції понять "будівля" та "споруда" навряд чи є доцільною, оскільки зазначені поняття не належать до правових категорій [5]. Крім цього, зазначається, що ще більш сумнівними є спроби виділити різницю між цими поняттями [2].

Науковці приходять до висновку, що більш важливим є відрізнити будівлі та споруди від інших нерухомих речей, до яких не застосовуються спеціальні правила, що регулюють правовідносини, об'єктом яких є будівлі та споруди [2]. Ми погоджуємось із зазначеним твердженням. Однак, вважаємо, що і припинювати значення дефініцій, які встановлюються в законодавстві, було б неправильним. Будь-яке поняття, якщо воно вживається, має притаманне йому значення і розуміння цього значення є надзвичайно важливим для застосування норми права. Вказане, безумовно, також стосується і понять "будівля" та "споруда".

Поняття "будівля" та "споруда" зустрічаються в багатьох нормативно-правових актах України. Зазначений факт пояснюється тим, що будівлі та споруди: по-перше, є одним з найпоширеніших видів нерухомої речі і, по-друге, потребують встановлення спеціальних правил для регулювання правовідносин, об'єктом яких вони є. Так, зокрема, Господарський кодекс України [9] містить спеціальні норми, що регулюють відносини, об'єктами яких є одночасно як будівлі, так і споруди. Такими нормами є положення про вклади учасників та засновників господарських товариств (ст.86), режим майна у сфері господарювання (ст.139), оренду нерухомого майна (ст.283). Проте вказані терміни можуть використовуватись і окремо один від одного. Так, наприклад, тільки термін "споруди" застосовується в нормах, що регламентують права держави у виключній (морській) економічній зоні України (ст.411), особливос-

ті здійснення господарської діяльності на державному кордоні України (ст.412).

Проте саме дефініції "будівлі" та "споруди" до недавнього часу були закріплені лише в декількох підзаконних актах. Ситуацію дещо намагалися змінити в прийнятому у цьому році в новій редакції Законі України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень" [10]. В ст.5 вказаного Закону закріплено, що споруди – це земельні поліпшення, що належать до будівель та приміщень, призначені для виконання спеціальних технічних функцій. На наш погляд вказане визначення навряд чи можна назвати зрозумілим, у зв'язку з тим, що визначення поняття "будівля" в Законі відсутнє. Визначення поняття "приміщення" хоча і є, але воно також далеко від досконалості, у зв'язку з тим, що в ньому також робиться посилання на поняття будівля.

Одним із підзаконних актів, в якому міститься визначення поняття "будівля" та "споруда", є Державний класифікатор будівель та споруд ДК 018-2000 [11]. Відповідно до зазначеного класифікатора *споруди* – це будівельні системи, що пов'язані з землею, які створені з будівельних матеріалів, напівфабрикатів, устаткування та обладнання в результаті виконання різних будівельно-монтажних робіт. За Державним класифікатором будівель та споруд ДК 018-2000 *будівлі* – це *споруди*, що складаються з несучих та огорожених або сполучених (несуче-огорожених) конструкцій, які утворюють наземні та підземні приміщення, призначені для проживання або перебування людей, розміщення устаткування, тварин, рослин, а також предметів. Із змісту наведених визначень можна зробити висновок, що "споруда" є загальним поняттям, яке своїм змістом охоплює поняття "будівля".

Якщо провести аналіз Державного класифікатора будівель та споруд ДК 018-2000 в цілому, можна прийти до висновку, що в Україні є два види споруд: це, як вже зазначалося вище, будівлі, а також інженерні споруди. Встановлено, що *"інженерні споруди"* – це об'ємні, площинні та лінійні наземні, надземні та підземні будівельні системи, що складаються з несучих та в окремих випадках огорожувальних конструкцій і призначені для виконання виробничих процесів різних видів, розміщення устаткування, матеріалів та виробів, для тимчасового перебування і пересування людей, транспортних засобів, вантажів, переміщення рідких та газоподібних продуктів та т.ін.

Разом з тим, необхідно звернути увагу, що висновок, який зроблений в Державному класифікаторі будівель та споруд ДК 018-2000 про те, що "споруда" є загальне поняття, яке своїм змістом охоплює поняття "будівлі" та "інженерної споруди", суперечить постанові Кабінету міністрів України "Про затвердження Національного стандарту №2 "Оцінка нерухомого майна" [13]. Відповідно до зазначеного стандарту: *споруди* – це земельні поліпшення, *що не належать до будівель* та приміщень, призначені для виконання спеціальних технічних функцій (дамби, тунелі, естакади, мости тощо); *будівлі* – це земельні поліпшення, в яких розташовані приміщення, призначені для перебування людини, розміщення рухомого майна, збереження матеріальних цінностей, здійснення виробництва тощо.

Отже, в українському законодавстві закріплено два суперечливі підходи, за якими:

- 1) поняття "споруди" охоплює собою поняття "будівлі";
- 2) поняття "споруди" та "будівлі" є окремими різновидами нерухомого майна.

Порівнявши наведені вище визначення понять "споруди", "інженерні споруди", "будівлі", ми приходимо до висновку, що визначення поняття "споруди", яке закріплене в Національному стандарті №2 "Оцінка неру-

хомого майна", є тотожним поняттю "інженерні споруди", яке закріплене в Державному класифікаторі будівель та споруд ДК 018-2000. Виходить, що обидва нормативні акти іменують дещо різними назвами однакові за змістом поняття. Стосовно поняття "будівлі" державні органи влади є більш послідовними – і зміст, і назва в обох актах є тотожною.

В параграфі 4 глави 58 Цивільного кодексу України [14] (далі – ЦК України) законодавцем вживається термін "капітальна споруда". Аналізуючи зазначений параграф, можна прийти до висновку, що ЦК України вважає поняття "будівля" різновидом поняття "капітальна споруда", у зв'язку з тим, що в параграфі неодноразово використовується словосполучення "будівля або інша капітальна споруда". Нажаль, визначення саме поняття "капітальна споруда" в українському законодавстві відсутнє.

Термін "капітальна" зустрічається також і в Господарському кодексі України (глава 33) [9]. Проте не разом зі словом "споруда", а разом зі словом "будівництво". Необхідно наголосити, що визначення поняття "капітальне будівництво" в Господарському кодексі України відсутнє. В Порядку державного фінансування капітального будівництва [12] встановлено, що *капітальне будівництво* – це процес створення нових, а також розширення, реконструкція, технічне переоснащення діючих підприємств, об'єктів виробничого і невиробничого призначення, пускових комплексів (з урахуванням проектних робіт, проведення торгів (тендерів) у будівництві, консервації, розконсервації об'єктів, утримання дирекцій підприємств, що будуються, а також придбання технологічного обладнання, що не входить до кошторису об'єктів). Зокрема, зазначено, що реконструкція діючих підприємств – це переобладнання діючих цехів та об'єктів основного, підсобного та обслуговуючого призначення без розширення існуючих *будівель і споруд* основного призначення та без збільшення чисельності працівників з одночасним поліпшенням умов їх праці та охорони навколишнього природного середовища, здійснюване з метою вдосконалення виробництва та підвищення його техніко-економічного рівня, збільшення виробничих потужностей, зміни номенклатури продукції та поліпшення її якості.

Отже, із наведеного виходить, що капітальне будівництво може здійснюватись лише щодо будівель та споруд, а не капітальних споруд, як зазначено в ЦК України. У зв'язку із зазначеним, ми припускаємо, що ЦК України під поняттям "капітальна споруда" розуміє поняття "споруда".

В свою чергу ми вважаємо, що поняття "будівля" та "споруда" мають використовуватись як рівнозначні різновиди нерухомої речі. Під *будівлею* доцільно розуміти будь-який штучно створений на земельній ділянці чи під нею об'єкт, який фундаментально пов'язаний із земельною ділянкою та використовується для проживання або перебування людей, розміщення рухомих речей. Під *спорудою* доцільно розуміти будь-який, відмінний від будівлі, штучно створений на земельній ділянці чи під нею об'єкт, який фундаментально пов'язаний із земельною ділянкою та використовується для виконання спеціальних технічних функцій.

Характеризуючи будівлі, споруди та їх частини, окремо необхідно зупинитись на їх ознаках. Пропонуємо розглядати зазначені ознаки в наступній послідовності: загальні ознаки, що притаманні будь-якій нерухомій речі; спеціальні ознаки, що притаманні лише будівлі та споруді.

Відповідно до ч.1 ст.181 ЦК України [14] до нерухомих речей належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці (перша загальна озна-

ка), переміщення яких є неможливим без їх знецінення або зміни їх призначення (друга загальна ознака).

Проте, не можна не погодитись із тим, що сучасний рівень техніки дозволяє переміщувати будівлі та споруди без подальшої зміни їх призначення. Наслідками такого переміщення може бути не тільки знецінення речі, а і її подорожчання. Наприклад, у зв'язку з переміщенням її у центр великого міста. Стосовно зазначеної ситуації Н.А.Сиродоев зазначає, що: "насправді, юридично відбувається знищення нерухомості на одній земельній ділянці та виникнення її на іншій" [8]. Навіть, якщо матеріали забезпечують можливість повністю розібрати та зібрати об'єкт в іншому місці, це буде вже зовсім інший об'єкт. Причиною вказаного висновку є те, що будівлі та споруди є майном індивідуально визначеним. Вони мають чітке місцезнаходження, а у зв'язку з переміщенням, навіть на декілька метрів, неминучим є зміна їх характеристик (ландшафт розташування, особливості підключення до мереж постачання, можливість використання за функціональним призначенням, тощо).

Говорячи про спеціальні ознаки будівлі та споруди, необхідно зазначити, що різні вчені по-різному підходили до їх визначення. Так, наприклад, на думку В.Н. Літовкіна, будівлі та споруди відрізняються від інших нерухомих речей тим, що вони: конструктивно розраховані на великий термін експлуатації; окремі з них мають художню цінність і тому мають відносно високу вартість, особливо пам'ятки історії, культури, архітектури, що є унікальними об'єктами, на вартість яких самостійно впливає також і місцезнаходження земельної ділянки під ними [7].

Брагинський М.І. та Вітрянський В.В. виділяють інші спеціальні ознаки будівель та споруд, а саме: створення людиною (штучно побудовані); самостійні (окреме розташун-

ня); реєстрація права власності на них та можливість експлуатації безпосередньо за їх призначенням [2].

Ми погоджуємось із наведеними переліками спеціальних ознак будівель та споруд, проте не вважаємо їх вичерпними і наголошуємо на можливості виділення їх у більшій кількості в залежності від критеріїв поділу. Наведені ознаки ми вважаємо основними, а їх кількість достатньою для того, щоб зробити висновок, що будівлі та споруди є особливим різновидом нерухомого майна, для якого має існувати власний правовий режим.

1. Баранов В.М. Законодавча дефініція як загальноправовий феномен // Юридична Україна. №11(47). 2006. С.90. 2. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга вторая. Договоры о передаче имущества. – М.: "Статут", 2000г. 3. Гражданское право: Учебник / Под ред. А.С. Сергеева, Ю.К. Толстого. Ч. II. С.185. 4. Козловський А.А. Філософсько-гносеологічні основи законодавчих визначень // Юридична Україна. №09(45). 2006. С.97. 5. Круглова Н.Ю. Хозяйственное право. Учебное пособие. 2-е изд., испр. и доп. – М.: Издательство РЛД. 2003. С.105. 6. Кузьмина И.Д. Правовой режим зданий и сооружений как объектов недвижимости : Дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 : Томск, 2004 432 с. РГБ ОД, 71:04-12/104, С.73. 7. Литовкин, В.И. Гражданское право России: курс лекций Часть вторая: Обязательственное право // В.Н. Литовкин; отв. ред. О.Н. Садилов. – М., 1997. С.219. 8. Сиродоев Н.А. Регистрация прав на землю и другое недвижимое имущество // Государство и право 1998. №8. С.91. 9. Господарський кодекс України // Офіційний вісник України, 2003, N 11 (28.03.2003), ст.462. 10. Закон України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень" // Відомості Верховної Ради України, 2010, N 18 (07.05.2010), ст.141. 11. Наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації "Державний класифікатор будівель та споруд ДК 018-2000" № 507 від 17 серпня 2000р. // програма Ліга: Еліт 8.2.2. ЛігаБізнесІнформ, 2010. 12. Постанова Кабінету міністрів України "Про затвердження Порядку державного фінансування капітального будівництва" 11.04.2002 № 483 // Офіційний Вісник України 2002, N 15, ст. 800. 13. Постанова Кабінету міністрів України "Про затвердження стандарту №2 "Оцінка нерухомого майна" №1442 від 28 жовтня 2004р. // Урядовий кур'єр 2004, N214 від 10.11.2004. 14. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України, 2003, N 11 (28.03.2003), ст. 461.

Надійшла до редколегії 29.04.10

УДК 342.9

Р. Мельник, канд. юрид. наук, ст. наук. співроб.

СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У НАУКОВИХ ПРАЦЯХ М.П. КАРАДЖЕ-ІСКРОВА

Стаття присвячена аналізу наукової творчості радянського вченого-адміністративіста М.П.Карадже-Іскрова. Шляхом вивчення його праць автор статті показує ставлення вченого до внутрішньої побудови радянського адміністративного права. Аналізуються погляди М.П.Карадже-Іскрова на такі інститути адміністративного права як інститут державної служби, інститут суб'єктивних публічних прав приватних осіб, інститут публічних речей та інститут матеріальної відповідальності посадових осіб та публічно-правового відшкодування завданих збитків.

Ключові слова: історія адміністративного права, система адміністративного права, інститут адміністративного права, державна служба, суб'єктивні публічні права, публічні речі, матеріальна відповідальність посадових осіб.

Статья посвящена анализу научного творчества советского ученого-административиста Н.П.Карадже-Искрова. Путем изучения его работ автор статьи показывает отношение ученого к внутреннему построению советского административного права. Анализируются взгляды Н.П.Карадже-Искрова на такие институты административного права как институт государственной службы, институт субъективных публичных прав частных лиц, институт публичных вещей и институт материальной ответственности должностных лиц и публично-правового возмещения причиненного вреда.

Ключевые слова: история административного права, система административного права, институт административного права, государственная служба, субъективные публичные права, публичные вещи, материальная ответственность должностных лиц.

The article is devoted to the analysis of scientific works of the Soviet scientist in administrative law N.P. Karadge-Iskrov. After studying his works the author shows the scientist's attitude to the inner structure of Soviet administrative law. N.P. Karadge-Iskrov's views on such administrative law institutes as the public service institute, the institute of private persons' subjective public rights, the public things institute and the institute of officials' material liability and public indemnification are analyzed.

Key words: administrative law history, administrative law system, administrative law institute, public service, subjective public rights, public things, officials' material liability.

Останнім часом питання історії розвитку національної доктрини адміністративного права дедалі частіше привертають увагу вітчизняних вчених. Це можна пояснити різними причинами, зокрема і тим, що за радянських часів, а також у перші пореформені роки історія адміністративного права майже не досліджувалася на сторінках наукової літератури. Проте вивчення "історичного шляху" вітчизняної науки адміністративного пра-

ва, а також адміністративного законодавства є надзвичайно корисною та перспективною справою, оскільки лише аналіз того або іншого правового інституту через призму його історичного розвитку, особливостей виникнення та становлення може дати відповідь на питання про його життєздатність та перспективи подальшого існування. Тільки у історичній перспективі, як справедливо наголошував свого часу В. Гессен [1], визначаєть-

